

Per Den
historiske
Jesus *Bilde*

Tilegnet
Pia Guldager Bilde

PER BILDE
Den historiske Jesus

Forlaget ANIS
København 2008

Den historiske Jesus
Per Bilde

© Forfatteren og Forlaget ANIS, 2008

Bogen er sat med Garamond på Religionspædagogisk
Center

ISBN: 978-87-7457-475-0

Omslag: Mindgame

Illustration: En mønt i sølv, en såkaldt "tetradrakme", dvs. fire drakmer, slået af den jødiske regering under Simon Bar Kokhbas oprør mod Rom i 132-135 e.v.t. På omslagets forside: facaden af det jødiske tempel i Jerusalem med pagtens ark angivet inde i templet. På omslagets bagside: figuren afbilder en såkaldt *lulav* (en buket af korn og grene) med en *etrog* (en citron). Disse frugter hører hjemme under høstens løvhyttefest. Indskrifterne er på hebraisk: forsiden: "Jerusalem"; bagsiden: "år 2 af Israels frihed". Kilde: Antiqua, Inc.

Udgivet med støtte fra: Palæstinafondet (H.P. Hjerl Hansen Mindefon-
det for Dansk Palæstinaforskning)

Forlaget ANIS
Frederiksberg Allé 10
DK-1820 Frederiksberg C
tlf. 3324 9250 – fax 3325 0607
www.anis.dk

Forord 11

Forkortelser 14

Kapitel 1

Hvordan kan vi rekonstruere den historiske Jesus? 17

- 1.1. Den historiske Jesus, den virkelige Jesus og den kristne religions Kristus-skikkelser 17
- 1.2. Bogens opbygning 20

Kapitel 2

Henrettelsen af Jesus 23

- 2.1. Det Nye Testaments beskrivelser af processen mod Jesus 24
- 2.2. En hypotetisk rekonstruktion af processen 29
- 2.3. Jødernes rolle i processen 36
- 2.4. Opsummering og konklusioner 40

Kapitel 3

Den historiske kontekst 43

- 3.1. Palæstinas geografi og befolkning 43
- 3.2. Det historiske forløb 44
- 3.3. Roms herredømme og internt jødisk selvstyre 46
- 3.4. Tidlig jødedom 48
- 3.5. Templet i Jerusalem 49
- 3.6. Synagoger 51
- 3.7. Den Jødiske Bibel og dens tolkning 53
- 3.8. Apokalyptik 55
- 3.9. Eskatologi 57
- 3.10. Messianologi 59
- 3.11. De tidlige jødiske grupperinger 61

Kapitel 4

Samtidige jødiske eskatologiske profeter og messiasprætendenter 65

- 4.1. Qumran-litteraturen og Retfærdighedens Lærer 66
- 4.2. Judas Galilæer og hans forløbere 70
- 4.3. Theudas 74
- 4.4. Den Ægyptiske Profet 76
- 4.5. Anonyme eskatologiske profeter i 50'erne e.v.t. 78

- 4.6. Anonyme eskatologiske profeter under belejringen af Jerusalem i 69-70 e.v.t. 80
- 4.7. Bar Kokhba 82
- 4.8. Konklusioner 84

Kapitel 5

Johannes Døber 87

- 5.1. Det fremherskende billede af Johannes Døber i Det Nye Testamente 88
- 5.2. Sprækker i Det Nye Testaments billeder af Johannes 91
- 5.3. Josefus' fremstilling af Johannes Døber 93
- 5.4. Johannes Døber og Qumran-litteraturen 99
- 5.5. En beslægtet tekst i Den Jødiske Bibel, som Johannes måske har refereret til 102
- 5.6. Johannes Døbers dåb 103
- 5.7. Johannes' egen rolle 105
- 5.8. En rekonstruktion af den historiske Johannes Døber 106

Kapitel 6

Johannes-kredsen og Jesus-bevægelsen 109

- 6.1. Jesus som døberdiscipel 110
- 6.2. Jesus' brud med Johannes og Jesus' påbegyndelse af sin egen offentlige virksomhed 112
- 6.3. Johannes- og Jesus-grupperne og deres indbyrdes forhold 115
- 6.4. Hvordan så Jesus på Johannes? 118
- 6.5. Konklusioner 121

Kapitel 7

Jesus som repræsentant for Galilæa? 123

- 7.1. Jesus og flere af hans første tilhængere var galilæere 124
- 7.2. Galilæas geografi, historie, økonomiske situation, kultur og religiøse profil i romersk tid 126
- 7.3. Galilæa som jødisk periferi 129
- 7.4. Konflikt mellem Jesus og Jerusalem? 131
- 7.5. Konklusioner 132

Kapitel 8

Hvorfra kom medlemmerne af Jesus-bevægelsen? 133

- 8.1. Jesus' familie 134
- 8.2. Landsbyfæller i Nazaret 136
- 8.3. Andre byer i Galilæa 138
- 8.4. Fattige, sultne og andre nødstedte 139
- 8.5. De "umyndige" 143
- 8.6. Hvorfor fattige og nødlidende? 144
- 8.7. Samaritanere og hedninger 146
- 8.8. Omkringvandrende prædikanter og fastboende sympatisører 149
- 8.9. Individuelle medlemmer af Jesus-bevægelsen 153
- 8.10. Konklusioner 154

Kapitel 9

Hvad sagde Jesus? 157

- 9.1. Jesus' proklamation af det nært forestående gudsherredømme og andre eskatologiske udsagn og taler 158
- 9.2. Gudsriget er ikke for alle, men kun for det jødiske folk 162
- 9.3. Det jødiske folks genrejsning 165
- 9.4. Fadervor 168
- 9.5. De fattige og andre nødstedte skal kompenseres i gudsriget 170
- 9.6. Kravene til de omvendte retfærdige 172
- 9.7. Ve-råb og forudsigelser om dom og ødelæggelse 177
- 9.8. Jesus som skriftkyndig 178
- 9.9. Jesus' lignelser 183

Kapitel 10

Hvad gjorde Jesus? 187

- 10.1. Udsendelse af disciplene 188
- 10.2. Dæmonuddrivelser 190
- 10.3. Tolkning af Jesus' helbredelser 195
- 10.4. Bespisning i ørkenen 200
- 10.5. Genoplivelse af døde 202
- 10.6. Andre "mægtige gerninger" 207
- 10.7. Konklusioner 212

Kapitel 11

Jesus' rejse til og offentlige virksomhed i Jerusalem 213

- 11.1. Vandringen til Jerusalem 213
- 11.2. Indtoget i Jerusalem 216
- 11.3. Tempelrensningen 219
- 11.4. Stridssamtaler i Jerusalem 223
- 11.5. Jesus' eskatologiske tale 225
- 11.6. Dom over Jerusalem 228
- 11.7. Konklusioner 232

Kapitel 12

De Jesus-troendes reaktioner på og tolkninger af Jesus' henrettelse 235

- 12.1. Tolkninger af Jesus' død 236
 - 12.1.1. Profetisk martyrdød 236
 - 12.1.2. Jesus' død som indledning til de eskatologiske begivenheder 240
 - 12.1.3. Sejr over Synden som en personificeret, gudsfjendtlig magt 244
 - 12.1.4. Johannesevangeliets tolkning af Jesus' død som "ophøjelse" og "herliggørelse" 246
 - 12.1.5. Konklusioner 249
- 12.2. De gentagne forudsigelser af Jesus' død 250
- 12.3. De Jesus-troendes reaktioner på Jesus' tilfangetagelse og henrettelse 252
- 12.4. Kognitiv dissonans og dens overvindelse 256
- 12.5. Konklusioner 258

Kapitel 13

Sammenfatning 259

- 13.1. Den historiske Jesus 259
- 13.2. Udviklingen af den nytestamentlige kristologi 264
- 13.3. Udviklinger i den historiske Jesus' eskatologi og selvforståelse 268

Appendiks 1

Nogle vigtige tolkninger af den historiske Jesus 273

Appendiks 2

Metodespørgsmål 277

- 2.1. Kildernes problematiske karakter og den moderne evangelieforskning 277
- 2.2. Kildernes sammensatte og uensartede karakter 280
- 2.3. Ikke-kristne kilder og arkæologiske vidnesbyrd 282
- 2.4. Definition af den historiske Jesus 284
- 2.5. Præmisser for undersøgelsen 285
- 2.6. Metoder 288
- 2.7. Ægthedskriterier 291

Appendiks 3

Navneliste 293

Bibliografi 296

Geografiske kort 320

Tekstliste 326

Billedliste 327

Person- og sagregister 328

Tekstregister 333

Forord

Formålet med denne bog er at konstruere et historisk troværdigt billede af Jesus' offentlige virksomhed, dvs. hans budskab, målsætning, relationer til andre personer, grupper og institutioner i samtiden, hans henrettelse i Jerusalem og den betydning, som han derefter fik for sine tilhængere. For at nå dette mål er det nødvendigt at opspore ældre traditioner i Jesus-overleveringen, der kan tjene som grundlag for at rekonstruere Jesus-skikkelsen. Under dette "detektivarbejde" anvendes alle tilgængelige kilder, som tolkes på grundlag af en række nærmere angivne interesser, præmisser, metoder og kriterier (jf. appendiks 2).

Som det fremgår af Mogens Müllers nye bog om dansk Jesus-litteratur (2008), er sådanne forsøg sjældne i Danmark. De er derimod udbredt i udlandet, og især i årene efter 1980 er der opstået en ny bølge af Jesus-forskning. Mogens Müller har i sin bog dokumenteret, at professionelle danske nytestamentlige forskere kun yderst sjældent har skrevet bøger om Jesus. Den sidste udkom i 1962, da daværende professor Børge Diderichsen udgav *Den historiske Jesus*, et hæfte på 90 sider, som indeholder en serie forelæsninger, som han forinden havde holdt på Folkeuniversitetet i København. Hovedårsagen til denne udbredte tøven er, at danske nytestamentlige forskere gennem mange år generelt har set med skepsis og mistænksomhed på forsøg på at rekonstruere den historiske Jesus, en holdning, som er klart og skarpt udtrykt af Geert Hallböck (1998).

Derfor har det i Danmark i høj grad været overladt til forfattere uden for de særligt fagkyndiges kreds at skrive om Jesus. Her tænker jeg især på Georg Brandes (1925), Vilhelm Grønbech (1935), Knud Hansen (1983), Villy Sørensen (1992), Finn Abrahamowitz (2002), Finn Jacobi (2005) og Bent Kim Jepsen (2005). Hertil regner jeg også den danske oversættelse (2008) af den svenske journalist Sören Wibecks Jesus-bog, som udkom i Sverige i 2007. Selv om flere af disse bøger ikke er uden kvaliteter, må det stærkt beklages, at danske nytestamentlige specialister – bortset fra ansatser hos Bent Noack (1969; 1975), Niels Hyldahl (1993) og Mogens Müller (1978; 1996) – ikke har udarbejdet egentlige fremstillinger af

den historiske Jesus. Det er nu engang de professionelle forskere, der besidder de kompetencer, som er nødvendige for at skrive kvalificeret om dette vanskelige emne. Og da det ser ud til, at danske læsere ikke kan overtales til at lade være med at efterspørge litteratur om Jesus, overlader mine kolleger med deres tøven i realiteten dette marked til uprofessionelle amatører og, i enkelte tilfælde, de rene sensationsmagere og plattenslagere.

Med den foreliggende bog ønsker jeg at imødekomme dette læser-behov. Jeg fremlægger her en helhedstolkning af Jesus. Bogen har således ikke (som fx Engberg-Pedersen 1998) primært til formål at referere og præsentere nyere udenlandsk Jesus-forskning eller (som Mogens Müller 2008) at orientere om de danske bidrag til Jesus-litteraturen. Jeg har heller ikke først og fremmest til formål at polemisere mod andre forskeres tolkninger af Jesus. Det er derimod min ambition at præsentere min egen tolkning af Jesus i hans historiske kontekst, med andre ord at give en fremstilling af Jesus' forudsætninger, budskab, virksomhed, tilhængere, henrettelse og videre skæbne for dermed at imødekomme den levende interesse for Jesus og kristendommens oprindelse og ældste historie, som jeg gennem årene så ofte er stødt på.

Bogens indhold bygger i høj grad på mine tidligere arbejder, først og fremmest mine bøger og artikler om den jødiske historieskriver Flavius Josefus og mine undersøgelser af Jesus og kristendommens tilblivelse i perioden fra 1976 til i dag. Det kan derfor ikke undgås, at nærværende bog i nogle henseender inddrager stof fra disse tidligere arbejder. Dette gælder især kap. 4-5 og 9-10.

Som det fremgår af indholdsoversigten og kap. 1.2, er bogen bygget op omkring en række centrale spørgsmål, som vi ofte stiller til karakteren af Jesus' virksomhed, suppleret med nogle af de vigtigste problemstillinger, som er blevet formuleret i løbet af forskningens historie. Besvarelsen af disse spørgsmål og belysningen og løsningen af hvert enkelt problem er organiseret på den måde, at jeg har udvalgt et antal (79) centrale tekster, som jeg derefter analyserer, tolker og kombinerer med andre tekster med henblik på at formulere de bedst mulige svar og løsninger.

Bogen er illustreret med et udvalg af 19 billeder af landskaber, arkæologiske fund og rekonstruktioner af Jerusalem på Jesus' tid, som kan tjene til at belyse teksternes indhold.

Bogen ledsages af tre appendikser om 1) hovedtræk af den internationale Jesus-forskning, 2) metodespørgsmål (som udgør grundlaget for hele fremstillingen og derfor principielt bør læses inden kap. 2) og 3) en liste over navngivne personer på Jesus' tid, som omtales i bogen. I denne liste angives så vidt muligt disse personers identitet og årstal.

Bogen er endvidere forsynet med en omfattende bibliografi, som først og fremmest er udvalgt med henblik på at belyse de mange spørgsmål, der behandles i bogen. Bøger og artikler herfra, som omtales eller citeres i bogen, anføres her kun med efternavn og årstal, evt. efterfulgt af a, b, c osv., dersom den pågældende forfatter har offentliggjort flere arbejder i løbet af det samme år. Når der forekommer flere forfattere med det samme efternavn, suppleres efternavnet med fornavnenes forbogstaver.

Alle i bogen anvendte forkortelser (udover de på dansk gængse), anføres (s. 14-15) i en liste umiddelbart efter forordet.

Bogens to registre er ikke fuldstændige, men person- og sagregisteret skal suppleres med den detaljerede indholdsfortegnelse, og tekstregisteret skal suppleres med de 79 tekster, som citeres og behandles i bogen. En fortegnelse over de 79 tekster kan ses på side 326.

Det er mig en fornøjelse her at kunne takke en række personer, som har gjort mig den tjeneste kritisk at gennemlæse manuskriptet og bidrage til udvalget af billeder, inden jeg for sidste gang reviderede teksten med henblik på aflevering til forlaget. For denne hjælp vil jeg gerne varmt takke Finn Jacobi, Morten Hørning Jensen, Ole Bjørn Petersen, Mikael Rothstein, Henrik Brandt-Pedersen og min kone Pia Guldager Bilde.

Endelig vil jeg her udtrykke min taknemmelighed over for Palæstinafondet (H.P. Hjerl Hansen Mindefondet for Dansk Palæstinaforskning), som rundhåndet har støttet udgivelsen af denne bog.

PB.

Person- og sagregister

- Abrahamowitz, F. 276
adoptionkristologi 264
adoptionsscene 90
Aleksander fra
 Abonuteichos 65
allegori 186, 210, 223
Allison, D.C. 260, 290
almindelige opstandelse,
 den 242
Alt, A. 127
Anden Adam, Den 244
apokalyptisk 167
apokalyptisk
 nærforventning 66
apokalyptisk tradition 127
apokryfe evangelier, de 26
Apollonios fra Tyana 65,
 195, 196, 205
Apollos 116, 117
apologetisk 28, 96, 232, 267
Arkelaos 72, 124
arkæologi 123, 282, 283
Arnal, W.E. 128
Aron 75, 201
askese 122
Asklepios 195, 196, 264
Bar Kokhba 59, 130, 283
Barth, K. 275
Bauckham, R. 280
Bauer, W. 127
Beelzebul 135, 192
befrielsesteologi 275
befrielse, det jødiske folks
 58
Belial 135
Beliar 135
beskatning 72, 74
bespisningsundere 122,
 188, 196
Bilde, P. 22, 39, 70, 71, 127,
 129, 242, 258
Bjergprædikenen 174, 175,
 176, 180, 183, 208
bod 177
bodsrite 104
Brandes, G. 236
Brandon, S.G.F. 128, 275
Breengaard, C. 182, 276
Brown, R.E. 109
brud 187
Bultmann-skolen 292
Bultmann, R. 275, 291
Chancey, M.A. 127
Charlesworth, J.H. 283
Christiansen, J.L. 277
Conzelmann, H. 194
Crossan, J.D. 128, 260, 275,
 283, 291
David 279
David Reubeni 196
Davidsen, O. 109
Davids herre 224
Davids rige 216
Davids søn 131, 166, 192,
 193, 216, 224
designerede Messias, den
 166, 270
deuteronomistiske
 ideologi, den 49
de Vaux, R. 62
dialektiske teologi, den 275
Dibelius, M. 275
Diderichsen, B. 11, 273
Dionysos 211, 264
disciplenes uforstand 255
Dodd, C.H. 178, 183, 262,
 287
dom 138, 142, 159, 177, 233
dom (over Jerusalem) 231
Downing, G.F. 275
Dunn, J.D.G. 260, 278,
 280
dæmoner 140, 160
dæmonuddrivelse 122, 278
død 221
Døden 244, 245
dødeopvækkelse 188, 211
dødes opstandelse, de 63,
 204, 243
efterfølgelse 151
Ehrman, B.D. 260, 290
Eisler, R. 275
Elias 60, 119, 136, 206, 230
Elisa 136, 201, 202
Ellegaard, A. 236
Elliott, J.H. 286
endetiden 75, 78, 206
Engberg-Pedersen, T. 12,
 273, 285
Engels, F. 133
epifanihistorie 209
erindringer 279, 285
erindringsstof 224
Esajas 197
eskatologi 63, 203, 256
eskatologisk dom 99, 115,
 121, 169, 176, 183, 226,
 257, 260, 269
eskatologisk belønning 171
eskatologisk genrejsning
 (af Israel) 166
eskatologiske profeter 59,
 71, 82, 175
eskatologiske profeter
 (jødiske) 290
eskatologiske profet, den
 67, 106, 239
eskatologiske tale (Jesus')
 161
eskatologiske tale, den 232
eskatologisk frelser 197
eskatologisk lidelse 251

- eskatologisk
 nærførelse 127, 184, 185
 eskatologisk rehabilitering 184
 eskatologisk retfærdighed, 174
 eskatologisk skuffelse 121
 eskatologisk vrede 104
 esoterisk belæring 185
 esoterisk forklaring 186
 essæerne 62, 96, 204
 Eusebius 83
 evangelieoverleveringen historie 212
 evangeliet 275
 evangelium 18, 236
 evigt liv 163, 174, 247
 farisæerne 63, 204, 224
 faste embeder 150
 fattigdom 139
 Fatum, L. 273
 Festinger, L. 263
 Fjerde Filosofi, Den 96
 fjernførelse 161
 formhistoriske skole, den 275, 280
 fortællestof 157
 forudbestemmelse 186
 forudbestemt (af Jahve) 253
 forudsigelser 256
 frelse 186, 247
 frelser 208
 Freyne, S. 123, 127, 129
 from 145
 Funk, R.W. 275, 276
 futurisk eskatologi 194
 futurisk martyreskatologi 270
 førjohannæisk tradition 201
 førjosefinske tradition, den 76
 Første Adam, Den 244
 galilæisk krise, en 190
 Gamaliel 74
 gammeltestamentlige profeter, de 171, 185
 gammeltestamentlig profetisk stil 177
 gammel tradition 222
 genrejsning 58
 genrejsning af det jødiske folk 66, 163
 genrejsning, folkets 34
 genrejsning, Israels 102, 218, 257
 genrejste Israel, det 166, 172, 212
 Gerhardsson, B. 280
 grav, den tomme 254, 255, 258
 grundfortællinger 208
 Grässer, E. 258
 Grønbech, V. 275
 guddommelig 209, 211, 264, 267
 guddommelig figur, en 207
 guddommelig forudbestemmelse 252
 guddommelig legitimering 35
 guddommelig nødvendighed 253
 guddommelig plan 256
 guddommeligt væsen 19
 guddommelig udvælgelse 191
 guddommelig vrede 229
 guddommelig åbenbaring 149
 Guds hellige 191
 gudsriget 32, 34, 58, 115, 120, 121, 131, 135, 142, 148, 158, 159, 165, 178, 183, 188, 193, 196, 204, 214, 218, 255, 290
 Hades 245
 Hallbäck, G. 63, 259, 273
 hasmonæerne 130
 helbredelser 122, 140, 175, 188, 190, 197, 269
 helbredelseshistorie 205
 hellige land, det 169
 hellige skrifter, de 256
 hellig mand 211
 Hengel, M. 128, 260
 Herakles 264
 herlighed 211
 Herodes Antipas 93, 95, 97, 107, 130, 187, 215, 231, 268, 270
 Herrens dag 105
 Herrens Tjener 198, 215, 249
 himmelfart 248, 257
 himmeriget 142, 168
 historiske erindringer (om Jesus) 279
 historiske Jesus, den 259, 263, 267
 historiske Johannes Døber, den 260
 historiske kontekst 288
 historisk rekonstruktion 88, 109, 283
 Hoehner, H.W. 127
 Horsley, R. 127, 275
 Hyldahl, N. 104, 260, 276
 hypotetisk 254
 høst 183
 initiationsrite 90, 104, 107, 265
 inkarnation 247, 248
 inkubation 195
 Israels konge 31, 216
 Israels Messias 68
 Israels "rest" 101, 106
 Israel, det genrejste 164
 Jacobi, F. 128, 284
 Jahves dag 158
 Jahves direkte kongedømme 73
 Jahves dom 228
 Jahves herredømme 169
 Jahves pagt 172

- Jahves salvede 193
 Jahves Tjener 198, 269
 Jakob (Jesus' bror) 39, 134, 282
 Jensen, H.J.L. 48
 Jensen, M.H. 123, 127, 283
 Jepsen, B.K. 271
 Jeremias, J. 183, 262, 280, 291
 Jeremias, profeten 210
 Jerusalems tempel 60, 179, 180, 222, 281
 Jerusalems ødelæggelse 161
 Jesus Ananias' søn 38, 39, 228
 Jesus-bevægelsen 263
 Jesus-bevægelsens
 kollektive erindring 265
 Jesus-seminar 115, 274, 276
 Jesus (var jøde) 286
 Jesus' brud med Johannes 260, 268
 Jesus' død 281
 Jesus' eskatologi 268
 Jesus' genkomst 242, 258
 Jesus' helbredelser 194
 Jesus' intronisation som
 Messias 131, 213, 214, 215, 217, 232, 243, 250, 255, 256, 257, 258, 263, 270
 Jesus' lidelsehistorie 41
 Jesus' ligklæde 283
 Jesus' opstandelse 242, 243, 246
 Jesus' selvforståelse 198, 267, 268, 269, 286
 Johannes Døber 21, 65, 196, 229, 230, 260, 269
 johannæiske træk 200
 Josef fra Arimatæa 154, 254
 Josefus 12, 25, 37, 55, 70, 71, 72, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 83, 87, 96, 97, 130, 208, 228, 260, 282, 289
 Josva 208
 Judas 73, 251
 Judas Galilæer 29
 justitsmord 27, 28, 40
 jødeafvendelse 226
 jødernes konge 27
 jødisk apokalyptik 85
 jødisk eskatologi 145
 jødiske tempel, det 210, 223
 kaldelsesbegivenhed 266
 kaldelsehistorier 266
 kaldelsesscene 90
 kanon 53, 54, 55
 kanon i kanon 58
 Kautsky, K. 133, 139
 kerygma 18, 236, 275, 289
 kirkebygninger 283
 kirken 207
 Klausner, J. 276
 kognitiv dissonans 255, 258, 263
 kollektive erindringer 201, 214
 kompensation 249
 kompensationseskatologi 171
 konge 216
 krise (i Jesus-bevægelsen) 263
 kristendommen 207, 236, 249, 263
 kristen eskatologi 145
 kristianisering 92
 kristne kirke, den 162
 kristologi 59, 171, 205, 209, 212, 287
 Kristus 24, 27, 164
 Kristus-titlen 281, 289
 Kristus, den opstandne 163
 Käsemann, E. 117
 kødet 245
 legemlighed 245
 levn 165, 235, 241, 254
 liberale teologi, den 274, 278
 lidelsesforudsigelser 214
 lidelsehistorie 251
 lidelsestanken 270
 lignelser 157, 162, 209, 210, 223, 278
 litterær fiktion 137
 lukanske redaktion, den 194, 198, 205, 214
 luthersk dogmatik 166, 173, 174
 løn 249
 Mack, B. 275
 marginaliseret 140, 155, 167, 171, 173, 175, 184
 markiansk særstof 220
 Markushypotesen 274
 martyrdød 167, 214, 257, 270
 marxistisk forskning 144
 Meier, J.P. 260
 Menahem (oprørsleder) 82
 Menneskesøn 112, 165, 179, 189, 225, 241, 247
 messianologi 224, 256, 257
 messianske Tjener, den 204
 messiansk festmåltid 202, 269
 messiansk intronisation 41
 messiansk reformator, en 210
 Messias 24, 27, 35, 71, 73, 82, 90, 91, 92, 106, 111, 112, 120, 131, 165, 166, 193, 198, 204, 216, 217, 224, 231, 232
 Messias af Aron 68
 messiashemmelighed 192, 255, 263
 messiasprætendent 39, 59, 71, 73, 82, 250, 260, 267, 290
 metode 87, 235, 259, 267
 Meyers, E.M. 127
 misforståelse 32, 159, 218, 257
 Mishnah 61, 180, 282
 missionsvirksomhed 164

- Moseloven 131, 157, 166, 169, 172, 174, 176, 179, 180, 183, 239, 249, 262, 268
- Moses 60, 67, 75, 79, 161, 175, 201, 247
- mundtlig tradition 180, 280
- Mussner, F. 190
- Müller, M. 11, 12, 273, 276
- mystisk 163
- naturundere 207
- Netzer, E. 53
- Neusner, J. 127
- Nielsen, D. 274
- Nielsen, H. Kjær 277
- Nikodemus 154, 247
- Noack, B. 160, 168, 231
- ny David, en 84
- nye Moses, den 78, 79, 197, 202, 208
- ny pagt 101
- nyt liv 172
- nytolkning 121, 210
- nærforventning 161, 189, 190, 287
- nødvendighed 256
- Nørgaard, E. 275
- offerdød 248
- oldkirkelige trosbekendelser, de 264
- omrejsende profeter 150
- omtolkning 35, 40, 121, 122, 185, 190, 217, 218, 263, 265, 266
- omtolkningen af Jesus' død 40
- omtolkninger af eskatologi 242
- omvendelse 33, 95, 97, 101, 138, 141, 142, 159, 169, 172, 175, 177, 184, 229, 230, 233, 260, 265, 268
- omvendelsesdåb 187
- opfyldelsens tid 66
- opstandelse 131, 203, 204, 221, 224, 248, 257, 258
- ossuarier 283
- Ostmeyer, K.-H. 128
- Otzen, B. 48
- overgangsrite 90, 265
- pagt 101, 104, 172
- Paludan, P. 50, 180
- parusi 115, 161, 225, 241, 242, 257, 258
- parusiudeblivelse 102, 161, 187, 189, 190, 207, 227, 242, 258, 279, 289
- passionshistorie 38, 254, 255, 256
- passivum divinum 186, 207
- Paulus 23, 143, 149, 162, 163, 237, 257
- Paulus' breve 244
- Pausanias 211
- Pedersen, E. Thestrup 173
- personlige interesser (forfatterens) 285
- Petersen, A.K. 26, 251
- Pilatus 28, 225
- Pilatus' domstol 231
- Pilgaard, Aa. 264
- Platons dialoger 284
- Plinius Den Yngre 282
- politisk apologetik 40, 98, 105
- processen imod Jesus 231, 259, 287
- profet 38, 75, 90, 137, 237
- profetisk eskatologi 145
- proletarisk bevægelse 133, 139
- præksistens 248, 264, 267
- præksistenskristologi 266
- præsentsk eskatologi 160, 161, 193, 194, 269
- præsentsk velsignelseseskatologi 270
- præstelige Messias, den 68, 69
- præster 232
- Q 139, 143, 157, 229
- Qumran 62, 63, 85, 172, 195, 196
- Rabbi Akiba 83
- redaktion 117, 132, 143, 154, 210, 221
- Reed, J.L. 127, 283
- Reimarus, H.S. 158, 162, 165, 210, 255, 256, 265, 273, 286
- reinterpretation 186, 257
- rekonstruktion 254
- religio-politisk apologetik 36, 38
- repræsentant, Jahves 192
- "rest" 99, 100, 101, 105, 107, 233, 268
- resumé 146, 147, 153, 196
- retfærdighed 144, 145
- Retfærdighedens Lærer 196
- retfærdighed, Jahves 144
- revision 34, 35, 115, 122
- Riecken, H.W. 263
- Roms katakomber 283
- Runesson, A. 52
- sabbat 179
- Sabbatai Zvi 60, 196
- saddukæerne 63, 180, 181, 182, 224
- saligprisninger 168, 201, 202
- samaritanerne 61, 183
- samleberetninger 153, 196
- Sanders, E.P. 128, 260
- Satan 135, 160, 169, 191, 192, 193, 194, 246
- Schachter, S. 263
- Schweitzer, A. 162, 189, 190, 251, 255, 262, 267, 271, 273, 274, 276, 286
- Schwemer, A.M. 260
- Schürer, E. 127
- Schäfer, P. 282
- sekundær konstruktion 115, 116, 118, 125, 135,

137, 165, 181, 182, 214,
 223, 228, 236, 265
 sidste tid, den 170, 183, 225
 sikarier 76, 96
 Simon Bar Giora
 (oprørsleder) 82
 Simon Bar Kokhba 60, 82
 skabetsens lov 182, 183
 skattenægtelse 29
 skilsmisse 182
 skrifterne (henvisning til)
 254
 Smith, M. 127
 Sokrates 284
 soningsdød 246, 257
 soteriologi 243, 256
 spiritualiserende
 omtolkning 103, 139, 140,
 143, 145, 162, 171, 181,
 193
 spiritualisering 181
 spor 235, 254
 stedfortrædende offer 249
 stensarkofager 283
 stridssamtaler 131, 157,
 158, 160, 179, 180, 182,
 191, 219, 232, 278
 subjektivitet 288
 Suetonius 282
 syndefaldet 245
 Synden 244, 245
 syndfri praksis 104
 særstof 134, 143, 152, 205,
 214
 Sørensen, V. 275
 Tacitus 24, 282
 Talmud 180, 282
 talsmand 207
 tegn 211
 tempelrensningen 210
 teologisk-apologetiske
 grunde (Josefus) 96
 Testimonium Flavianum
 25, 36
 Theissen, G. 63, 133, 149,
 150, 261, 292
 Theudas 37
 Tjener-Messias 197, 201,
 202, 212
 tokildehypotesen 274
 Toledoth Jeschu 282
 tolvtalet 165
 topos 237, 238, 239, 249
 tornekrone 28
 tradition 154
 traditionens historie 171
 traditionsstof 106, 143, 153,
 195
 transformation 115, 122,
 210, 256, 257, 258, 263
 tro 205
 trosbekendelser 236
 trosmotiv 205
 udvalgt 186
 uforstandige disciple, de
 35, 255, 256
 uluthersk 175
 undergerninger 177, 188
 universel frelser, en 210,
 255
 universelt perspektiv 164,
 165, 189
 uren 180
 urhistorien 191, 208
 urtiden 75, 78, 79, 206, 207
 vandreakarismatikere 133,
 149
 vaticinia ex eventu 214,
 231, 236
 Vermes, G. 127, 276
 vilkårlighed 288
 Vitellius 94
 Weiss, J. 162, 190, 262, 274
 Wellhausen, J. 286
 Winter, D. 292
 Wise, M. 69
 Wrede, W. 254, 255, 263
 Wright, N.T. 260
 ypperstepræster 232
 zeloter 96, 275
 zelotisme 128, 132
 ægte profet, en 38
 ægthedskriterier 285
 Ægyptiske Profet, Den 37
 ældre kildemateriale 114
 ældre lag (i overleveringen)
 292
 ældre tradition 106, 111,
 112, 114, 132, 144, 165,
 198, 201, 219, 228
 ældste lag, de 280
 Ødelæggelsens
 Vederstyggelighed 226
 øjenvidner 280

Tekstregister

Tekstgrupper:

• Den Jødiske Bibel (Det Gamle Testamente) • Gammeltestamentlige Pseudepigrafer
• Gammeltestamentlige Apokryfer • Qumran-litteraturen • Josefus • Det Nye Testamente
• De Apostolske Fædre • Græsk og latinsk litteratur • Andet

• <i>Den Jødiske Bibel</i>	14,12-13 199	• <i>Gammeltestamentlige Pseudepigrafer</i>
Anden Mosebog	25,6 202	Esajas Martyrium 237
3-4 266	25,8 203	Fjerde Esras Bog 54
16 201	27,1 199	Første Enoks Bog 55, 56
Tredje Mosebog	40-55 198	37-71 165
11-15 103	42,1 264	Jubilæerbogen 55
Fjerde Mosebog	42-61 269	Salomons Salmer
21,4-9 247	52,13-15 271	17,26-29 172
24,15-17 68	52,13-53,12 249, 270	Første Enoksbog 55
24,17 60, 83	53 215	• <i>Gammeltestamentlige Apokryfer</i>
Femte Mosebog	53,7-8 246	2 Makk
18,15-19 60, 67, 75, 78	53,11-12 271	6,18-31 239
24,1 182	61,1-2 193, 198	6-7 249
Første Kongebog	61,1-3 198	7,1-42 239
17,17-24 206	Jeremias' Bog 237	Siraks Bog 53, 54
Anden Kongebog	1 266	• <i>Qumran-litteraturen</i>
4,42-44 201	7 81	Habakkuk-kommentaren
5 147	26 237	85
18-20 51	31,31-34 103	7,7-8 85
19 81	37-40 237	Sektreglen 68
Ezras Bog	Ezekiels Bog	• <i>Josefus</i>
13 165	1-3 266	Jødernes Gamle Historie
Esthers Bog 54	36,17-32 103	17,271-272 73
Salmernes Bog 144	37 203	18,63-64 25, 282
2,7 264	Daniels Bog 58, 85, 237	18,64 36
89,9-10 208	2,44 159	18,109-126 93
110,1 224	3 237	
Esajas' Bog 198, 199, 204, 262	6 237	
6 266	7,13-14 165	
6,9-10 185	12,2 203	
10,20-21 107	Malakias' Bog 84	
	3,1. 23-24 60	
	3,23-24 119	

- 18,116-119 87
20,167-172 77
20,170 77
20,197-203 39
- Den Jødiske Krig
2,254-257 77
2,264 79
5,459 81
6,220-315 80
6,300-309 95, 98
6,312-313 80, 82
- Mod Apion 54
- *Det Nye Testamente*
- Matthæusevangeliet 131,
209, 251, 264, 287
1-2 134
3,13-14 265
3,14-15 287
3,16 168
3,16-17 266
3,2 33
3,8-10 176
4,12 268
4,17 33, 158
4,18-22 153
4,25 146
5,16 174
5,17-20 174
5,17-48 183
5,27-30 182
5,48 174
8,4 51
8,5-13 154
8,14-17 196
8,19 154
8,28-34 147, 196
9,9 154
9,9-13 151
9,14 91
10,1-42 188
10,5 149
10,5-6 165
- 10,7-8 199
10,23 270, 281
11,1-6 (19) 91
11,5 203
11,20-24 177
12,22-29 160, 196
12,28 160
13,1-9 183
13,24-30 163
13,31-32 162
13,36-43 163
13,39 183
14,1-2 121
14,22-33 209
16,13 189
16,13-17,9 34, 35
16,17-20 35
16,21 189
17,9-13 120
17,10-13 119
17,12b 121
19,16-22 174
19,20 175
19,26 182
21,12-22 222
21,23-27 223
21,25 120
22,15-22 224
22,33-43 224
22,34-40 224
22,41-46 224
23 176
23,37-39 177
24,1-14 227
24,2 178, 225
24,3 225
24,4-31 225
24-25 225
24,36 281
24,52 227
25,1-30 227
26,26-29 243
26,29 159, 218, 232
- 26,73 126
27,46 250
27,52-53 203, 248, 250,
281
27,55-56 253
27,57-61 154
28,18-20 149, 161
- Markusevangeliet 131, 135,
157, 209, 220, 221,
222, 251, 264
1,9-11 191
1,11 264, 265
1,12-13 191
1,14 268
4,3-8 184
9,1 161
10,2-12 182
11,11 217
11,12-26 222
13 225
- Lukasevangeliet 136, 209,
213, 220, 227, 264
1,39-45 90
1-2 134
2,41-51 187
3,20 268
4,11 194
4,14-9,50 124
4,16-21 52
4,16-30 193
4,28-29 136
6,24 142
7,3-5 148
7,36 154
7,36-50 151
9,51-19,27 153
9,51-56 146
10,17-18 159, 194
10,25-37 140
11,1 91
11,2-4 168
13,31-33 231, 232, 281
13,34-35 177

- 13,6-8 210
 13,6-9 209
 16,18 182
 17,20-21 160
 17,20-37 228
 17,21 196
 19,1-10 31, 174
 19,11 32, 159, 215, 217,
 232
 19,41-44 178
 19,45-48 220
 21 225
 21,20-24 178
 21,20-25 227
 22,3 194
 22,15 218
 23,2 29, 225
 24,21 31, 33, 159, 217,
 232
 Johannesevangeliet 37, 109,
 111, 112, 113, 114,
 157, 211, 213, 220,
 221, 222, 226, 264,
 281, 282, 287
 1,1-18 266
 1,1-3 248
 1,14 248
 1,21.25 112
 1,29 90
 1,32-34 113, 287
 1,8. 20. 25 117
 1-3 111
 2,1-11 211
 2,1-12 134, 152
 2,14-16 222
 2,19 231
 3,1-10 154
 3,15 240
 3,22-4,3 92
 3,24 115
 3,28 117
 3,30 90
 4,1-42 146
- 5,1-18 175
 5,14 175
 5,36 74
 5,37 74
 6,14 231
 7,45-53 126
 7,50-52 154
 7,52 126
 8,11 175
 8,28 248
 8,48 146
 9,1-9 266
 11,1-12,11 152
 11,1-44 205
 11,47-57 39
 12,16 217
 12,23 248
 12,40 186
 13,31-32 248
 17,5, 248
 18,28 111
 18,31 40, 47
 19,39 154
 21,1-3 153
- Apostlenes Gerninger 134
 1,6 32, 33, 159, 217, 232
 1,11 126
 1,14 134
 2,7 126
 2,23 25
 10,37-38 92
 18,24-19,7 92
 21,37-38 76
 28,26-27 186
- Romerbrevet
 1,3-4 266
 5,12-21 244
 6,1-11 244
 6,7-10 248
 7,14-25 245
 8,3 244
 11,8 186
 14,17 162
- Første Korintherbrev
 1,23 23
 6,9 163
 9,5 134
 15,5-8 255
 15,20-22 240
 15,26 245
 15,50 163
- Galaterbrevet
 2,10 145
- Hebræerbrevet 237
- Johannes' Åbenbaring
 1,1 55
 20,14 245
- *De Apostolske Fædre*
- Didachê 150
- *Græsk og latinsk litteratur*
- Tacitus:*
Årbog 282
 15,44 24, 36, 282
- *Andet*
- Den Nye Aftale 143, 160,
 166
- Judasevangeliet 26, 251
- Thomasevangeliet 26, 157,
 281
 13 160, 163, 193
- Den Jerusalemiske
 Talmud, traktaten
 Ta'anit 4,8,68d 83
- Pseudo-Filon 55
- Testimonium Flavianum
 282